

Medya ve İdeoloji İlişkisi: Ayasofya Haberlerinin Türk Basınında Sunumu

Rengim SİNE NAZLI*

Metehan YILMAZ**

ÖZ

Medya kuruluşları, olayları kendi ekonomi politik ve ideolojik belirlemeleri doğrultusunda yeniden üreterek haberleştirebilmektedir. Böylelikle ideolojiler gazetelerin temsilinde etkili olmakla birlikte farklı gerçeklik algılarının ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Bu çalışmada da Ayasofya'nın uzun yıllar sonra tekrar ibadete açılması olayının ulusal yazılı basında haberleştirilirken ideolojik belirlemelerin gazetelerin söylemlerinde nasıl gizlendiği tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda çalışmada farklı ideolojik görüşlere sahip olan Cumhuriyet, Sözcü, Hürriyet ve Yeni Şafak gazetelerinde yer alan "Ayasofya" konulu haberler Van Dijk Eleştirel Haber Söylem Analizi temel alınarak incelenmiştir. Analizler, Ayasofya'nın ibadete açıldığı gün dahil olmak üzere 24 – 30 Temmuz tarihleri aralığında gazetelerin ilk sayfaları ile sınırlı tutulmuştur. İnceleme sonucunda Yeni Şafak ve Hürriyet gazetelerinde 9, Sözcü'de 7, Cumhuriyet'te 7 olmak üzere toplam 32 habere ulaşılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, gazetelerin Ayasofya ile ilgili haberleri kendi ideolojileri doğrultusunda aktardığı ve ideolojik mücadeleyi oluşturdukları söylemlerle sürdürdükleri gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Medya, Haber, İdeoloji, Söylem, Ayasofya.

Media and Ideology Relationship: Presentation of Ayasofya News in the Turkish Press

ABSTRACT

Media organizations can reproduce events in line with their own economic, political, and ideological determinations in order to present news. As a result, ideologies can have an impact on the representation of newspapers and lead to the emergence of different perceptions of reality. In this study, the aim was to determine how ideological determinations are concealed in the discourse of newspapers when reporting the reopening of Ayasofya for worship after many years, in the context of national print media. In this regard, news articles on "Ayasofya" in Cumhuriyet, Sözcü, Hürriyet, and Yeni Şafak newspapers, which have different ideological perspectives, were examined using van Dijk's Critical Discourse Analysis. The analysis was limited to the front pages of the newspapers during the period from July 24th to 30th, including the day Ayasofya was reopened for worship. As a result of the examination, a total of 32 articles were obtained, with 9 in Yeni Şafak and Hürriyet newspapers, 7 in Sözcü, and 7 in Cumhuriyet. The findings indicate that the newspapers conveyed their news about Ayasofya in line with their own ideologies and continued the ideological struggle with their discourse.

Keywords: Media, News, Ideology, Discourse, Ayasofya.

1. Giriş

Günümüz modern toplum yapısı teknolojik gelişmelerin etkisiyle siyasi, ekonomik, bireysel veya toplumsal çerçevede medya yapıları tarafından açık ya da kapalı şekilde sunulan ideolojilerin hâkim olduğu bir evrenin parçası haline gelmiştir. Devlet yönetimini elinde bulunduran siyasi otorite, benimsediği ideolojiyi toplumsal yapıya aktarabilme gücüne sahiptir. Bu durum, ideolojiyle toplumsal yaşam arasındaki ilişkinin anlaşılabilirliği açısından önemli bir yere sahiptir. Devletler kendi toplumları üzerinde olduğu kadar bazen küresel çapta da ideolojilerini yayarak istenen düşünce yapısının oluşmasına katkı sağlamayı hedeflemektedir. Bu çabaların başarısını sağlayan araçlar ise kitle iletişim araçlarıdır.

* **Corresponding Author/Sorumlu Yazar,** Doç. Dr./Assoc. Prof. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu, Türkiye/
Bolu Abant İzzet Baysal University, Bolu, Türkiye, rengimsine@gmail.com

** Bolu, Türkiye, meteyilmaz81@gmail.com

Makale Gönderim ve Kabul Tarihleri/Article Submission and Acceptance Dates: 15.08.2024-29.11.2024

Citation/Atf: Sine Nazlı, R., Yılmaz, M. (2024). Medya ve ideoloji ilişkisi: ayasofya haberlerinin Türk basınında sunumu. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 55, 153-170. <https://doi.org/10.52642/susbed.1533680>

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

Kitle iletişim araçlarının temel amacı, topluma doğru ve tarafsız bilgiler sunmaktır. Ancak günümüz siyasi ve ekonomik koşulları göz önüne alındığında, ideolojinin topluma aktarılmasında önemli bir rol oynayan kitle iletişim araçları ve içerikleri, ideolojiden irak bir perspektifle bağdaştırmak mümkün görünmemektedir. Bu durumu değiştirebilmek için medyanın sahiplik ve ekonomik yapısının gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bu yapı dikkate alındığında, medyadaki haber içeriklerinin daha dikkatli okunması ve arkasındaki ideolojik planın ortaya çıkarılması gerektiği ifade edilmektedir.

Gazetelerin haber içeriklerinde kullandığı söylemler dikkatle incelendiğinde bu söylemleri belirleyen temel faktörlerin; medyanın veya siyasal erkin ideolojik yapısı, yaşam tarzı ve hedef kitlenin özelliklerine göre şekillendiği bilinmektedir. Dolayısıyla medyada yer alan haberlerin ve bu haber içeriklerinde kullanılan ifadelerin gerçeklerden uzak olduğu ve bir ideolojik arka planın yansıması olduğu söylenebilir. Haber içeriklerinde kullanılan dil makro ve mikro açıdan incelendiğinde, bu dilin, haberin oluşturduğu anlamı okuyucuya iletmek ve nesnellikten uzaklaşan yapay gerçekliklerin hedef kitleye aktarılmasını sağlayan bir araç olduğu ortaya çıkacaktır (Fowler, 1991: 1). Medya kurumları elinde bulundukları kitle iletişim araçları ile gerçek olay ve durumları çarpıtarak kendi ideolojik bakış açılarına uygun bir şekilde kamuoyuna sunma eğilimindedir. Medya şirketlerinin içinde buldukları bu durum, bazen kendi toplumlarına yönelik, bazen de küresel etki oluşturmayı amaçlayan bir çabanın göstergesi olarak ortaya çıkmaktadır. Egemen güçler medya aracılığıyla kendi çıkarlarını ideolojik bir tutumla toplumun ortak değerleri gibi göstermeye çalışmaktadır. İdeolojik güce ve hedeflere sahip olan çıkar grupları, yaşanan herhangi bir olayı manipüle ederek gerçeklikten uzak bir şekilde topluma sunabilmektedir (Özer, 2011: 6).

Habercilik anlamında gazetelerin düzenli olarak sundukları içeriklerin ideolojik söylem perspektifinde sorgulanmaları ve analize tabi tutulmaları eleştirel söylem çözümlemeleri ile gerçekleştirilebilmektedir. Bu çalışmada Ayasofya'nın statüsünün camiye dönüştürülmesi ile ilgili Türk basınında yer alan haberlerin içeriklerindeki ideolojik yaklaşımların ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Eleştirel söylem analizi yöntemi tercih edilerek yapılan çalışmada "farklı ideolojik görüşlere sahip gazetelerin aynı konuya gündemlerinde yer verirken kullandıkları söylemlerde farklılıklar ortaya çıkmakta mıdır" sorusunun cevabı aranmıştır. Bu doğrultuda Cumhuriyet, Sözcü, Hürriyet ve Yeni Şafak gazetelerinde yer alan haberler değerlendirilmiştir.

2. İdeoloji Kavramına Bakış

İdeoloji, "*idea*" (düşünce) ve "*logy*" (bilim) kelimelerinin birleşimiyle meydana gelen yeni bir terimdir. İdeoloji, bireylerin dünya görüşlerini, değerlerini, inançlarını ve politik tutumlarını şekillendiren bir fikir sistemi olarak kabul edilmektedir (Topakkaya, 2007: 165). İdeoloji kavramı, toplum içindeki bireylerin inanç ve siyasal sistemlerine dek uzanan geniş bir yelpazeyi, birey ve toplum örüntüsü bağlamında açıklayabilir. İdeoloji bu geniş yelpaze içerisinde adalet, özgürlük, ekonomi, insan hakları ve etnik kökene kadar çokça konuyu içermektedir (Yaylagül, 2008: 93). İdeoloji genellikle politik, sosyal veya ekonomik değişimleri etkileme amacını taşır. Louis Althusser, "*İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*" adlı çalışmasında, ideolojiyi "*toplumsal ve siyasal roller üstlenmiş zihinsel bir tasarım*" olarak tanımlar. Ona göre, ideoloji mevcut toplumsal durumu sürdürmek için bir araç olarak kullanılır. Althusser, ideolojinin etki alanını ve nasıl nüfuz ettiğini açıklamak için "*devletin ideolojik aygıtları*" adını verdiği kurumlar üzerinde çalışmalar yapmıştır (Althusser, 2008). Bu aygıtlar, toplumda ideolojinin yayılmasına ve kabul görmesine katkıda bulunmaktadır. Örneğin, din, eğitim, hukuk, siyaset, medya ve kültür gibi kurumlar ideolojinin etkili bir şekilde yayılmasında rol oynar. Marksist bir bakış açısına sahip olan Althusser, devletin iktidarını ve ideolojik aygıtlarını birbirinden ayırır. Devlet, zor kullanarak baskı aygıtlarını kullanırken, ideolojik aygıtlarla daha çok ideolojiyi benimsetme ve toplumu kontrol etme çabası içerisindedir. Althusser'e göre, devletin ideolojik aygıtları, bireylerin düşünce ve davranışlarını etkileyerek toplumsal düzeni sürdürmeyi hedeflemektedir. Bu aygıtların amacı, egemen ideolojiyi yaymak ve bireyleri belirli bir düşünce sistemiyle uyumlu hale getirmektir (Güngör, 2001: 222).

Günümüzde ideolojinin aktarılmasını sağlayan mecraların başında medya gelmektedir. Siyasal erke sahip yapılar ideolojilerini topluma aktarırken araç olarak medyayı kullanmaktadır. Medya, ideolojilerin açıklanması ve yayılması konusunda önemli bir rol oynar. Medyanın gücü, iktidarın ideolojik mesajlarını topluma iletmekte etkili bir araç olduğunu gösterir. İktidar, devletin ideolojik aygıtlarını kullanarak gücünü sürdürür ve toplumu kontrol altında tutar. Ancak, Althusser'e göre, ideolojiye direnen ve alternatif düşünceleri savunan gruplar da vardır. Bu gruplar, egemen ideolojiye karşı çıkar ve bireyleri farklı bir

düşünce sistemiyle etkilemeye çalışır. Devletin baskı aygıtları ise zor kullanma gücünü temsil etmektedir. Ordu, polis, istihbarat teşkilatı, hapishaneler, mahkemeler ve hükümet gibi kurumlar, devletin baskı aygıtlarına örnek olarak gösterilebilmektedir. Bu aygıtlar, iktidarın karşı gruplara karşı güç kullanma yeteneğini temsil eder. Egemen ideoloji, toplumun büyük bir kısmı tarafından genellikle kabul görür ve benimsenir. Ancak, iktidarı elinde bulunduran gruplar, devletin ideolojik ve baskı aygıtlarını kullanarak ideolojilerini empoze eder ve muhalif grupları baskı altında tutar. Bu durum, bireylerin psikolojik olarak etkilenmesine ve egemen ideolojinin bireyleri kontrol altında tutmasına olanak sağlamaktadır (Güngör, 2001: 229).

İdeoloji kavramı bireylerin düşünce ve davranışlarını etkileyen bir fikir sistemini ifade etmektedir. Devletin ideolojik aygıtları ve baskı aygıtları, ideolojilerin yayılmasında ve toplum üzerinde etki sahibi olmasında önemli bir rol oynar. Medyanın gücü de ideolojilerin açıklanması ve yayılmasında etkili bir araç olarak kullanılır. Ancak, ideolojiye direnen gruplar da mevcuttur ve alternatif düşünceleri savunarak farklı bir perspektif sunarlar. Bireylerin psikolojik baskı altında tutulması ise devletin ideolojik ve baskı aygıtlarının etkisini gösteren bir olgu olarak ifade edilebilmektedir.

Althusser'in ideolojilerle ilgili görüşlerine ek olarak, ideolojinin evrimi ve farklı boyutları hakkında daha ayrıntılı bir değerlendirme yapılabilmektedir. Bu doğrultuda ideolojiyi daha kapsamlı bir şekilde anlamak için farklı teorisyenlerin tanımlamalarına ve bakış açılarına odaklanmak faydalı olacaktır. Öncelikle Althusser ideolojilerin sınıf mücadelesiyle ilişkili olduğunu ve zaman içinde değiştiğini belirtmektedir (Devran, 2010: 23). Ancak, ideolojinin kendine özgü bir tarihi olmadığına dair görüşüne katılmayan farklı düşünürler de bulunmaktadır. İdeolojinin tarihini incelerken, belirli bir zaman dilimi veya toplumsal koşullar altında nasıl ortaya çıktığı ve nasıl değiştiği gibi faktörler göz önüne alınarak bu bağlamda, ideolojilerin zaman içindeki evrimini ve çeşitliliğini anlamak, daha kapsamlı bir ideoloji anlayışını ortaya koymaya yardımcı olabilir. Dolayısıyla, A. Cevizci'nin ideoloji tanımı da bu hususta dikkate alınmaktadır. Ona göre, ideoloji politik bir partiye özgü inançlar, değerler ve temel ilkeleri ifade eder. Bununla birlikte, ideoloji daha geniş bir kavram olarak da ele alınabilir. İdeoloji, bir düşünce sistemi, toplumsal eylemi yönlendiren inanç ve görüşler sistemi, bir toplumsal durumu yansıtan düşünceler dizgesi ve hatta insanların davranış modeli ile ilişkili tasarımların bütünü olarak da tanımlanabilir. Bu çeşitlilik, ideolojinin karmaşık bir kavram olduğunu ve farklı alanlarda farklı şekillerde anlaşıldığını gösterir (Cevizci, 2002: 533).

Toplum içindeki egemen sınıf iktidarını kurarken fiziksel güç kullanmaktan geri durmaz ve bunun yanında kültürel ve bir takım ideolojik aygıtlar da kullanmaktadır. Gramsci kültür ve ideoloji konusunda yaptığı çalışmalarında temel olarak hegemonya kavramını kullanır. Gramsci'nin hegemonya kavramı kültür, iktidar ve ideoloji kavramlarıyla bağlantılıdır. Gramsci elit bir azınlık grubun toplumun büyük bir kısmına nasıl hükmettiği ve çoğunluğun da bu hakimiyeti ve kontrol altında tutulmayı nasıl kabul ettiğini merak etmektedir (Devran, 2010:16). Gramsci hegemonya kavramı ile toplumun yönetiminde söz sahibi olan azınlık grubun toplumun diğer kesimleri üzerindeki ideolojik ve kültürel kontrolünü anlatmaktadır. Bir başka açıdan yönetici kesimin sivil toplum üzerindeki tahakkümünü ifade etmektedir. Hegemonya kavramı açık bir ifadeyle toplum içinde bulunan azınlık sınıfın dünya görüşü olarak tanımlanabilir. Topluma hakim olan sınıfın dünya görüşü ideolojik kontrol araçları ve toplumsal kurumlar sayesinde toplumun tüm kesimlerinin gündelik yaşamlarının her alanını etki altına alır. Gramsci'ye göre egemen sınıfın düşüncelerinin aktarılmasını sağlayan din görevlileri, öğretmenler, gazeteciler gibi organik aydınlar bulunmaktadır. Bu organik aydınlar hakim sınıfın fikirlerinin gündelik dil ile topluma yayılmasını sağlarlar (Gramsci, 1997). Böylece egemen sınıfın görüşleri toplumun geniş bir kısmı tarafından benimsenmektedir. Aslında hakim sınıfın amacı kontrol altında tuttuğu zenginlikleri ve toplum içinde bulunduğu konumu korumaktır ve bunu devam ettirmek için kendi ideolojilerini ve değerlerini topluma mal eder. Gramsci'ye göre toplum içindeki egemen sınıf hakimiyet gücünü sürdürmek için ya güç kullanır ya bireylerin rızasını üretir ya da ikisini birlikte kullanır. Elit egemen sınıf güç yoluyla yönetmek için polis, ordu, yargı gibi kurumları kullanma gereksinimi duyar. Fiziksel güç kullanarak bireylerin var olan yapıya boyun eğmeleri sağlanır. Fakat Gramsci'ye göre hiçbir iktidar yapısı sadece fiziksel güç kullanarak ayakta kalamaz (Fidye, 2011).

İdeolojinin doğuşu ve gelişimi üzerine yapılan incelemelerde, bireylerin ideolojik görüşlerini oluştururken nasıl etkilendikleri de dikkate alınmıştır. İdeoloji, mevcut bir görüşün veya inanç sisteminin

içinden doğabilmekte veya ona karşı bir tepki olarak ortaya çıkabilmektedir. Napolyon ve Lasalle gibi ideolojiye karşı olan kişiler, kendi karşı ideolojilerini oluşturarak görüşlerini açıklamaktadırlar. Bu, ideolojinin çeşitliliğini ve karşıtlıklarını vurgulayan önemli bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Ergil, ideolojinin özünü açıklarken, onun sınıfı veya grubu bir arada tutmaya yönelik olmasının ve üyelerin eylemlerini haklı göstererek çıkarlarını koruma amacı taşımasının önemli olduğunu belirtir. İdeolojik düşüncelerin ideolojik olmasının nedeni, sadece sahte veya kanıtlanamaz "*doğrular*" olmalarından ziyade, belirli bir sınıfın veya grubun çıkarlarına hizmet etmeleridir. Bu perspektif, ideolojinin politik, ekonomik ve sosyal bağlamlarda nasıl işlediğini anlamak açısından önemli bir ayrıntı olarak ifade edilebilmektedir (Ergil, 1983: 74). Medya, var olan mevcut düzenin devamı ve toplumun hakim ideolojinin düşünceleri perspektifinde şekillendirilmesi için bir propaganda mekanizması olarak işlev görmektedir. İkinci Dünya Savaşı sırasında diktatör Hitler ve Musollini'nin medyayı propaganda amacıyla başarılı biçimde kullanması sonucu propagandanın önemi anlaşılmıştır. Walter Lipmann 1920'lerde '*rıza imalati*' adını verdiği çalışmalarında propagandanın uzun zamandan beri iktidarın düzenli bir organı haline geldiğini ve öneminin sürekli arttığını belirtmiştir (Herman ve Chomsky, 2012). Geçmişten günümüze gelen tarihsel süreçte propagandanın etkili bir araç olarak kullanıldığı ve günümüz toplumlarında medya egemen ideolojinin propaganda araçlarından birisi olma noktasında önemini fazlasıyla koruduğunu göstermektedir. Çalışmanın bu bölümünde ideoloji kavramının karmaşıklığı ve çeşitliliği üzerine odaklanılarak, Althusser'in, Gramsci'nin ve diğer teorisyenlerin görüşlerine yer verilmiştir. İdeolojinin evrimi, tanımları ve etkileri üzerine araştırma yapılarak, ideolojik tartışmaların anlamı derinleştirilip, ideolojik süreçler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Söylem kavramı ile ilgili olarak ise; çalışmada söylem nedir sorusuna dair bir araştırma yapılmış, söylemin oluşumuna ve söylem kavramının teorik çerçevesine değinilmiştir. Söylem kavramı, bireylerin günlük iletişimlerinde, sosyal mekanlarda kendi düşüncelerini ifade etmelerinde, politikacıların tartışmalarında ve medyada yayınlanan siyasi programlara katılan konukların sıkça dile getirdiği bir terimdir. Söylem, ideolojiyle ilgili birçok açıklama ve eleştiri bağlamında önemli bir rol oynamaktadır. Dilbiliminde, söylem dilin kullanım şekli ve pratikleri olarak tanımlanır. Ancak söylem, yalnızca bir konuşmacının kullandığı dili kapsamaz; aynı zamanda karşılıklı iletişimi, dilbilimsel kuralları ve gelenekleri de içerir (Hartley, 2002: 73). Söylemin kavramsal çerçevesini belirlerken Ferdinand de Saussure, dil ve söz arasında bir ayrım yapmıştır. Dil, bir sistem olarak bir bütünlük gösterirken, bireylerin dili kullanma şekilleri ve tercihleri farklılık gösterebilmektedir. Söylemin önemi, içerdiği gerçeklik anlayışıyla da ilişkilidir. Dil ve gösterge sistemi aracılığıyla iletişim kurarken, bize iletilen gerçekliklerin nasıl inşa edildiğini anlamak önemlidir. Edibe Sözen'in vurguladığı gibi, söylemin keşfinden sonra, evrensel bir gerçeklik yerine çeşitli gerçekliklerin var olduğunu anlamış bulunmaktayız. Bu durum, her söylemin kendi gerçeklik inşasını yarattığını göstermektedir (Sözen, 1999: 12). Farklı düşünce ve inanç sistemlerine sahip bireyler arasında gerçeklik algıları farklı olabilmekte ve bu da çeşitlilik ve çatışmalara yol açabilmektedir. Bu perspektifte, söylem analizi ve ideoloji arasındaki ilişki de önemlidir. Söylemin ideolojiyi nasıl yansıttığı ve şekillendirdiği, toplumsal ve siyasal süreçleri nasıl etkilediği üzerine çalışmalar yapılmıştır. İdeoloji, belli bir siyasi partinin inançları, değerleri ve temel ilkelerini ifade eden politik ideoloji şeklinde genel olarak tanımlanabilir. Ancak ideoloji, sadece var olan bir inanç sistemiyle sınırlı değildir; aynı zamanda yeni düşüncelerin, fikirlerin ve alternatif gerçekliklerin de ortaya çıkmasına olanak sağlamaktadır. Dolayısıyla söylem kavramı dilbilimde önemli bir yer tutmakta ve toplumsal iletişimde etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Söylem, dilin kullanımıyla birlikte toplumsal yapıları, ilişkileri ve ideolojileri şekillendirir. Farklı bireylerin farklı söylemleri ve gerçeklik algıları olduğu göz önüne alındığında, anlayış ve diyalog kurma becerisi önem kazanmaktadır.

2.1. Medyanın İdeolojik Boyutu

Medya, içerdiği yapısal özellikler, çıkarlar, iktidar ilişkileri ve diğer güç odaklarıyla birlikte haberlerin çeşitli boyutlarını öne çıkarırken, bazı boyutlarını da göz ardı etmektedir. Bu durum, haberlerin tarafsızlığını ve objektifliğini sorgulama ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Haberlerin çeşitli perspektiflerden sunulması, bilgiye erişimin çeşitliliğini ve demokratik bir toplumda farklı görüşlerin ifade edilebilmesini sağlamak açısından önemlidir. Medya kuruluşlarının sahiplik ve finansman yapısı, haberlerin içeriğini

etkileyen önemli bir faktördür. Bu yapıların yeniden ele alınması, medyanın bağımsızlığını ve haberlerin tarafsızlığını güçlendirebilmektedir (Fowler, 1991: 20). Ayrıca, gazetecilik etiği ve meslek ilkelerine uygun bir şekilde haber yapma sorumluluğu da medya çalışanlarının üzerindedir.

Haberlerdeki önyargılı söylemlerin azaltılabilmesi için medya tüketici ve okuyucularının eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeleri önem arz etmektedir. Haberleri farklı kaynaklardan okuyup karşılaştırma yapma alışkanlığı, bilgi karmaşıklığının farkında olma ve haberleri analiz etme yeteneği kazanmada yardımcı olacak bir durum olarak gösterilebilmektedir. Muhabirlerin haber üretme sürecindeki rolü de göz önüne almak gerekmektedir. Muhabirler, haberleri seçerken ve sunarken kendi bakış açılarını ve ideolojik eğilimlerini yansıtabilirler. Haberlerde aktarılan olaylar ve durumlar, muhabirlerin haber yapma sürecindeki kararlarına bağlı olarak şekillenir (Van Dijk, 1998a: 33). Bu nedenle, muhabirlerin tarafsızlık, doğruluk ve objektiflik ilkelerine uygun hareket etmeleri büyük önem taşımaktadır. Haberlerin çeşitli kaynaklardan derlenerek sunulması, bilgi çeşitliliği ve objektifliği açısından önemlidir. Farklı perspektiflerin gözetildiği haberler, okuyuculara daha kapsamlı bir anlayış sunmakta ve onları daha iyi bilgilendirmektedir. Bu nedenle, okuyucuların haberleri eleştirel bir gözle değerlendirme alışkanlığı kazanması, medya manipülasyonlarından etkilenmeden bilinçli bir şekilde bilgiye ulaşmalarını sağlar. Medyanın haber üretimi ve sunumu sürecinin karmaşık bir yapıya sahip olduğu göz önüne alındığında medyanın yapısı, çıkarları ve ideolojik eğilimlerinin, haberlerin içeriğini etkileyebileceği açıkça söylenebilmektedir (Toruk ve Sine, 2012: 352). Bu nedenle, medya tüketici ve okuyucularının eleştirel düşünme becerilerini geliştirmesi, çeşitli kaynaklardan bilgiye erişme alışkanlığı kazanması önemli bir durum olarak görülmektedir. Bunun yanında, muhabirlerin tarafsızlık ve objektiflik ilkelerine uygun hareket etmeleri, haberlerin güvenilirliğini sağlamak açısından önemlidir.

Haberlerin verimli bir şekilde değerlendirilmesi için, onları bir söylem olarak kabul etmek önemlidir. Söylem, gerçeği tam olarak yansıtmaya zorunluluğu olmamakla birlikte kendine özgü bir anlam dünyası yaratmaktadır. Haberler, gerçeklerin ötesinde daha fazlasını sunmakta ve olayların anlamını aktarmaktadırlar. Haber öyküleri, bir olayın tanımından ziyade, olayın taşıdığı anlam hakkında bilgi sunar. Bundan dolayı, haberler okuyucular tarafından tanınabilir semboller ve söylemsel anlatıyı kullanır (Atabek, 1992: 345). Haberi bir ifade biçimi olarak değerlendirmek, haberin diline duyarlı bir şekilde anlam kazanma sürecini içermektedir. Aynı zamanda haber üreten kuruluşların örgütsel dinamikleri ve profesyonel gazetecilik normları ile güç sahibi kişi ve kurumların söylemleri arasındaki ilişkiyi incelemeyi gerektirmektedir (İnal, 1996: 23). Bu şekilde haber metinleri, içerdikleri söylemlerin nasıl kurulduğunu ve nasıl etkilendiklerini gözlemlememizi sağlar.

İnsanlar, düşüncelerini şekillendirmek ve değiştirmek için çeşitli söylemlerden ve bu söylemlerden türetilen bilgilerden yararlanmaktadır. Kişilerarası iletişim, yazılı ve sözlü söylemler, medya ve diğer iletişim araçları gibi kaynaklardan gelen enformasyonlar insanların fikirlerini etkilemekte ve inançlarını şekillendirmektedir. Bununla birlikte, söylemlerin türleri, başlıkları, iletilen bilginin miktarı, argümanların seçimi ve hatta sansür uygulaması gibi faktörler, sembolik seçkinler ve onların kullandığı söylemler tarafından belirlenir. Bu seçkinler, dilin kültürel ve toplumsal bağlamda nasıl kullanıldığına dair bir etki yaratır ve böylece söylemin şekillenmesine katkıda bulunur. Söylem, bir metnin dünyaya bakış açısını, yorumlama biçimini ve anlatım tarzını belirlemekle birlikte ideoloji ile yakından ilişkilidir (Arık, 2006: 49). İdeoloji, dil aracılığıyla ifade bulan toplumsal bir oluşumdur ve dolayısıyla söylemle doğrudan bir ilişki vardır. Dil, ideolojinin somut bir biçimidir ve ideoloji tarafından etkilenmektedir. Dilin ideolojiyle ilişkisi, bilginin aktarımı, diyalog, anlatım tarzı, müzakere, güç ve bu gücün dil yoluyla nasıl değiş-tokuş edildiği gibi dil pratiklerine dönüşen süreçleri içerdikleri söylenebilmektedir (İlgin, 2003: 293). Söylem ise anlatım ve konuşma eylemlerinin içsel kurallarıyla düzenlenir. Bu içsel kurallar, söylemin yapılandırılmasına ve düzenlenmesine yol açmaktadır. Van Dijk'e göre, haber metinleri de toplumsal iktidarın içinde oluşturulan ve yeniden üretilen metinlerdir. Haberler, seçici kaynak kullanımı, haberlerin tempolarının belirlenmesi ve başlıkların seçimi gibi faktörler aracılığıyla toplumsal iktidarın etkisini yansıtır (Keskin, 2004: 392). Haberler genellikle görgü tanıklarının ifadeleri, diğer medya kuruluşları ve ajanslardan gelen bilgiler gibi çeşitli kaynaklardan oluşur ve bu şekilde haberin oluşturulma süreci, mevcut söylemlerin yeniden üretilmesini içerir. Dolayısıyla haber söylemi, egemen söylemlerin bir ürünüdür ve toplum içinde var olan söylemlerden etkilenmektedir.

Özetlemek gerekirse, medya şirketleri neyin haber olarak sunulacağına karar vermekte ve gündemi oluşturan haber içeriklerinin anlatım ve yorum biçimlerini değerlendirme standartlarına dayalı olarak şekillendirmektedir. Haberler, bireysel taraflılıklar, menfaatler ve politik tercihlerin etkisi altında biçimlenmektedir (Sözen, 1999: 85). Bu durum, gerçeklerin doğru bir şekilde aktarılmasına ve hatta çarpıtılmasına yol açmaktadır. Bu nedenle, söylem analizi metodu, bu süreçlerin incelenmesinde kullanılan bir araçtır ve haberlerin nasıl oluşturulduğunu, hangi söylemler tarafından etkilendiğini ve nasıl bir ideolojik bağlama sahip olduğunu anlamamıza yardımcı olmaktadır.

2.2. Ayasofya Haberlerinin Türk Basınında Sunumuna İlişkin Söylem Analizi

Ayasofya, geçmişi boyunca üç kez inşa edilmiş olan ve eski adıyla Kadim Bilgelik Kilisesi (Hagia Sophia) olarak bilinen tarihi bir yapıdır. Bu tarihi yapı, 916 yıl boyunca ibadet yeri olarak kullanılmıştır. 1453 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun İstanbul'u fetheden komutanı Fatih Sultan Mehmed tarafından fetih hakkı kapsamında camiye dönüştürülmüş ve bir vakıf eseri olarak tescil edilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından, Ayasofya 1934 yılında alınan Bakanlar Kurulu kararıyla müzeye dönüştürülerek halka açılmıştır. Ancak 2020 yılında Danıştay'ın ilgili kararı iptal etmesi üzerine Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı tarafından Ayasofya'nın cami olarak yeniden ibadete açılmasına ve yönetiminin Diyanet İşleri Başkanlığı'na devredilmesine karar verilmiştir. Bu tarihi kararla birlikte Ayasofya, 24 Temmuz 2020 tarihinde düzenlenen törenle cami olarak ibadete açılmış ve adı resmi olarak Ayasofya-i Kebir Cami-i Şerifi olarak değiştirilmiştir.

Ayasofya'nın yeniden ibadete açılması, ulusal ve uluslararası ölçekte büyük ses getirmiştir. Dolayısıyla bu olay, tarihî ve kültürel bir sembol olarak Ayasofya'nın statüsündeki değişikliklere dair çeşitli bakış açlarına ve yorumlara yol açmıştır. Bu sebeple, gazetelerin Ayasofya'nın ibadete açılmasıyla ilgili haber üretim süreçleri önem taşımaktadır.

Bu çalışma, Ayasofya'nın ibadete açılmasıyla ilgili gazete haberlerindeki ideolojik etkinin incelenmesini amaçlamaktadır. Gazetelerin haber üretim süreçlerindeki değer yargılarını Ayasofya konusu özelinde ele almak amacıyla Van Dijk eleştirel haber söylem analizi yöntemi uygulanmıştır. Haberlerin dil, başlık, vurgu ve çerçeveleme gibi unsurlarının nasıl bir ideolojik bağlama sahip olduğu ve hangi görüşleri yansıttığı analiz edilmiştir. Çalışma, Ayasofya'nın statüsünün değiştirildiği ve uygulamaya konulduğu tarih olan 24 Temmuz 2020- 30 Temmuz 2020 aralığındaki bir haftalık süre boyunca yayınlanan gazetelerin birinci sayfalarında yer alan "Ayasofya" konulu haberler ile sınırlandırılmıştır. Örnekleme dahil edilen gazeteler, farklı ideolojik perspektiflere işaret eden yayınlar arasından seçilmiştir. Bu bağlamda, Hürriyet, Sözcü, Cumhuriyet ve Yeni Şafak gazeteleri, çeşitlilik sağlamak adına analizde değerlendirilmiştir.

3. Yöntem

Bu çalışmada Ayasofya'nın cami olarak ibadete açılmasıyla ilgili farklı ideolojik görüşlere sahip gazetelerde yayınlanan haberler Van Dijk'in haber söylem analizi metodolojisi yöntemiyle incelenmiştir. Söylem analizi, metinler aracılığıyla iletilen bilgilerin, dil yapısından yola çıkarak yeniden okunup anlamlandırılmasına olanak sağlayan bir yöntemdir. Bu analiz, metinlerin içerdiği dil örüntüleri, semboller ve imgeler üzerinden derinlemesine anlam çıkarmayı hedeflemektedir. Haber metinlerinde ortaya çıkan temel ideolojilerin bir konu veya olaya yönelik nasıl gizlendiğini belirlemede kullanılan önemli bir araştırma yöntemi olan (Sarı ve Sine Nazlı, 2022: 157) söylem analizi, bilginin nasıl sunulduğunu ve toplumda nasıl anlamlandırıldığını anlamamızı sağlar. Bu analiz sürecinde, her bir metnin altında gizli olan ideolojik, kültürel ve sosyal kodlar çözülmektedir. Ancak metinlerin anlamı kişiden kişiye değişkenlik gösterebilmektedir. Çünkü kişinin sosyal ve bilişsel durumu metinleri anlama ve yorumlama şeklini etkiler. Söylem analizi, bilgilerin aktarımında ve anlamlandırılmasında farklılıkların ortaya çıkabileceğini kabul etmektedir. Bu nedenle, kişinin sosyal ve bilişsel durumları dikkate alınarak metinlerin farklı yorumları incelenmektedir (Çalışır, 2020: 8).

Söylem, günlük ifadelerin ve ideolojinin yeniden üretimi için vazgeçilmez bir rol oynar. Dolayısıyla söylem bağlamında, imgelerin, tonlamanın, söz diziminin yanı sıra temaların, varsayımların, tutarlılığın ve usamlamanın da değerlendirilebileceği durumlar bulunur. Bu durumun, söylem analizini güçleştirdiği ifade

edilebilir. Söylemlerin sonsuz bir şekilde birbirine bağlı olması, kendi kategorileri ve öğeleri içeren çeşitli düzeylerde bir yapıyı barındırması sebebiyle zorlayıcı olabilmektedir (Van Dijk, 2003: 55).

Söylem analizine tabi tutulan haberleri Van Dijk makro ve mikro olarak inceler. Tematik yapılar ve haber metnini oluşturan temel unsurlar makro yapıyı oluştururken, kelime seçimi, kelime ve cümleler arasındaki anlamsal bağlar mikro yapı içinde değerlendirilmektedir (Arık, 2009: 248). Cümlelerin kısa-uzun, basit-karmaşık ve aktif-pasif durumları incelenir. Kelime seçimleri de çözümlemenin en önemli bölümlerinden biridir (Şeker & Şeker, 2011: 521). Van Dijk'in söylem analizi yöntemi, haberlerin çözümlenmesinde büyük bir ilgiyle karşılanır. Van Dijk, 80'li yıllar Avrupası'nda ırkçılık ve önyargı konuları üzerinde çalışmalar yaparak Almanya ve İngiltere'deki basın organlarında yer alan birçok haberi incelemiştir (Sözen, 1999: 124). Van Dijk'e göre, ideoloji ve haberler, ötekilerin olumsuzluklarını vurgulamak amacıyla bilinçli bir şekilde düzenlenmektedir. Van Dijk'in haber metinleri üzerinde yaptığı bilişsel söylem analizleri ve söylemin bağlamını göz önünde bulundurarak yaptığı incelemeler büyük öneme sahiptir (Demir, 2008: 3). Araştırmanın örneklemini oluşturan haberler, Cumhuriyet, Sözcü, Hürriyet ve Yeni Şafak gazetelerinde 24 Temmuz 2020 – 30 Temmuz 2020 tarihleri arasında yer almış ve Ayasofya'nın statüsünün değiştirilerek ibadete açılmasıyla ilgili olarak, Van Dijk'in eleştirel haber söylem analizi yöntemiyle incelenmiştir.

4. Bulgular

4.1. Hürriyet Gazetesinde Yayınlanan Haberlere Yönelik Söylem Analizi

Ayasofya'nın müze statüsünün değiştirilerek ibadete açıldığı tarih olan 24 Temmuz Cuma günü ve bunu takip eden bir haftalık süre boyunca Hürriyet gazetesinde Ayasofya konulu 9 haberin yer aldığı saptanmıştır. (Bkz. Tablo 1). Hürriyet gazetesinin 27 ve 30 Temmuz 2020 tarihlerinde yayınlanan haberlerine bakıldığında incelenen konuyla ilgili haberlere yer vermediği görülmüştür.

Tablo 1. Hürriyet Gazetesinde yayınlanan “*Ayasofya*” konulu haberler

No	Tarih	Haber Başlığı
1	24.07.2020	Ayasofya'da Tarihi Gün
2	25.07.2020	350 Bin Kişiyile İlk Namaz
3	25.07.2020	Açılıştaki Kuran Okudu
4	25.07.2020	Kadınlar Çok Heyecanlıydı
5	25.07.2020	O Slogan Niye Atıldı
6	25.07.2020	Yunanistan'da Matem Çanları
7	26.07.2020	Atatürk'e Beddua Değil, Dua Edilir
8	28.07.2020	O Tartışma Gereksiz
9	29.07.2020	Sümela'nın Yerinde Yeller Eserdi

Çalışmada incelenen tarih aralığında Hürriyet gazetesinde Ayasofya'nın tekrar açılışı konulu ilk habere ana sayfanın sol köşesinde diğer haberlerin yanında yer alacak şekilde yer vermiş olduğu görülmüştür. Haberde “*Ayasofya'da tarihi gün*” başlığı büyük puntolarla ve dikkat çekici olması sebebiyle sarı renkle yer almıştır. Haberde spot olarak “*Fresklere beyaz perde*” anlatımına büyük puntolarla yer verilmiştir. Gazete haberin görselinde Ayasofya'nın bolca ışıklandırıldığı haline yer vermiş ve görselde Cumhurbaşkanı ve eşinin de yer aldığını göstermiştir. Haberde caminin “*Ayasofya-i Kebir Cami-i Şerifi*” yazılı tabelasının görseli de yer almaktadır. Fotoğraf altında “86 yıl aradan sonra ibadete açılan Ayasofya'da ilk Cuma namazı bugün kılınacak” cümlesi ile başlayan ve habere dair ayrıntıların yer aldığı kısa bir metin bulunmaktadır. Hürriyet gazetesindeki haber makro ölçekte tematik açıdan incelendiğinde haberde tercih edilen başlık ve spotlar ile konuya önem verdiğini gözlenmektedir. Şematik açıdan incelendiğinde gazetenin durumu yorum katmadan aktardığı görülmektedir. Mikro yapı ölçeğinde haberin kelime yapısı ve genel retoriksel incelendiğinde ise Ayasofya'nın 86 yıl sonra ibadete açılacak olmasının ve ilk Cuma namazının kılınacak olmasının önemini karmaşık olmayan cümlelerle ifade edildiğini söylemek mümkündür. Ayrıca haber fotoğrafında olayın baş aktörü olan Ayasofya Camii'nin içinde Cumhurbaşkanı Erdoğan'a eşi ile birlikte yer verilmesi, ülkenin en önemli siyasi aktörünün bu olaya verdiği önem ve hassasiyetine gazetenin de katıldığını göstermektedir.

Hürriyet gazetesinde Ayasofya'nın açılışı sonrasındaki gün yayınlanan habere neredeyse tam sayfa yer verdiğini söylemek mümkündür. Haberde “*350 bin kişiyile ilk namaz*” manşeti kullanılmış ve manşet üstünde

“Ayasofya’da tarihi bir gün” ifadesi yer almıştır. Haber fotoğrafında Ayasofya camisinin dışarıdan genel bir görüntüsü ve kalabalıkların hep birlikte namaz kılması sebebiyle cami çevresine kadar yayılan cemaatin yer aldığı kalabalık görüntü yer almıştır. Haberde “Ayasofya’da 86 yıl sonra ilk namaz diim öğlen kalandı. Çeşitli yerlerden gelen 350 bin kişinin de namaza dışarıdan eşlik ettiği” ifadelerinin yer aldığı spotun yanında Cumhurbaşkanı’nın namaz öncesinde “Açılıştaki kuran okudu” başlığıyla Kuran okumasına yer verildiği görülmüştür. Gazetenin ilk sayfasında kare şeklinde verilen “Kadınlar çok heyecanlıydı” başlıklı haberde Ayasofya camisi içerisinde kadınların da ibadet etmiş olduğu bir alanın görseline yer verilmiştir. Haber içeriğinde Hürriyet gazetesi muhabirinin cami içinde kadınlara ayrılan bölümde Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın eşi ve küçük kızı Sümeyye Bayraktar ile sohbet ettiği bilgisi paylaşılmıştır. Gazetenin ilk sayfasında “O slogan niye atıldı” başlıklı haber yine Ayasofya cami açılışı ile olmakla birlikte haberin ayrıntısında “Gençliğinde ‘zincirler kırulsun’ Ayasofya açılış sloganını atan Erdoğan, 86 yıl sonra bunu gerçekleştiren lider olarak Ayasofya’daydı” metni ile Ayasofya cami açılışıyla ilgili ayrıntılı haberlere yer verildiği görülmektedir. “Yunanistan’da matem çanları” başlıklı ana sayfada yer alan haberde Ayasofya’nın ibadete açılmasıyla birlikte Yunanistan mateme girdi şeklinde bir haber sunulmuştur. 25 Temmuz 2020 Hürriyet gazetesinin ilk sayfasında Ayasofya konulu haberler incelendiğinde sayfada okuyucunun gözüne ilk çarpan durum Ayasofya çevresindeki kalabalık ve Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın fotoğrafıdır. Gazetenin ilk sayfasında Ayasofya konulu haberlerin temasında “86 yıl sonra Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Ayasofya’yı 350 bin kişinin huzurunda ibadete açması” yer almaktadır. Şematik çözümlenmeye göre yorumdan oluşan haberde “Cumhurbaşkanı Erdoğan Ayasofya’nın kilidini açan, zincirlerini kıran lider” olarak ifade edilmiştir. Mikro yapı bağlamında sentaktik çözümlenmeye göre ise Hürriyet gazetesi Ayasofya haberlerini “Tarihi bir gün” şeklinde coşkulu başlıklarla ve büyük önem atfederek vermesi milli terminolojiyi kullanmış ve haberin retorikini “fetih” anlamı üzerinden kurmuştur. Ayrıca haberde ön plana çıkan bir başka tema kadın temsildir. Kadın temsili dini objeler üzerinden kurularak Ayasofya’da kadınların özel alana sahip olduklarına vurgusu yapılmıştır. Bu bağlamda tüm camilerde olduğu gibi Ayasofya’da da kadınların ibadet edebileceği özel bir bölümün bulunduğu dikkat çekilmiştir.

26 Temmuz 2020 tarihli Hürriyet gazetesi incelendiğinde CHP ve İyi Partili isimlerin Ayasofya’nın açılışında konuşma yapan diyanet işleri başkanının Atatürk’e lanet okuduğu gerekçesiyle tepki göstermesini konu edinen haber “Atatürk’e beddua değil, dua edilir” başlığıyla verilmiştir. Haberde tematik çözümlenmeye göre ön plana çıkarılan anlam söz konusu olayın aktörü Diyanet İşleri Başkanıdır. Gazete, haberde Diyanet İşleri Başkanından bir alıntıyla yer vermiştir. Haberin fotoğrafında doğrudan Diyanet İşleri Başkanı Ali Erbaş’a yer verilirken CHP ve İyi Partili isimlerden hiçbirine yer verilmediği görülmüştür. Söz konusu haber mikro düzeyde incelendiğinde Atatürk’e beddua okuduğu iddia edilen isme haber fotoğrafında yer verilmesi ve habere beddua değil dua okunur başlığı atılması ile Diyanet İşleri Başkanına yönelik yapılan suçlamalar kendisinin fotoğrafı ve öyle olmadığını söylediği başlıkla yapılan alıntı gazete tarafından okuyucuyu ikna ve inandırıcılık çerçevesinde etkilemeye yönelik bir adım olarak görülmektedir.

28 Temmuz 2020 tarihli Hürriyet gazetesi incelendiğinde “O tartışma gereksiz” başlıklı haberde Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından yapılan “Ayasofya’nın hangi şartlar altında müzeye dönüştürüldüğünü tartışmanın bir anlamı olmadığına, kalmadığına inanıyorum” şeklindeki açıklamaların doğrudan aktarılmıştır. Haberin retorik de tematik anlamda ön plana çıkarılan Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın “polemiğe girmeye gerek duymadığı çünkü Ayasofya’nın artık ibadete açıldığı ve statüsünün değiştirildiği” şeklindeki açıklamalarını güçlendirilmek üzere kurulmuştur.

29 Temmuz 2020 tarihli Hürriyet gazetesi incelendiğinde ise “Sümela’nın yerinde yeller esirdi” başlıklı haber gazetenin ilk sayfasında yer almaktadır. Haberde Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın görseli yer almaktadır. Bunun yanında haberin başlığı görselin yanında büyük ve renkli puntolarla dikkat çekici bir şekilde kullanılmıştır. Haber şematik çözümlenmeye göre incelendiğinde gazetenin Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Ayasofya ile ilgili yaptığı açıklamayı ‘dünyaya bir mesaj verdi’ şekliyle yorumladığı anlaşılmıştır. Ayasofya’nın ibadete açılmasının diğer dinlere karşı yapılan saygısızlık olarak algılayan dünyaya karşı Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın; “Eğer biz iddia edildiği gibi diğer dinlerin sembollerini bedef alan bir millet olsaydık, bu manastırın yerinde yeller esirdi. Ayasofya’ya yeniden ibadete açmamız rabatsızlık sebebi olmamalıdır. Tersine teşekkürü hak ettiğimize inanıyoruz.” İfadelerinin haberde doğrudan kullandığı tespit edilmiştir. Haber makro yapıdan analiz edildiğinde haberde tematik olarak ön plana çıkarılan anlamın aynı zamanda Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın yaptığı açıklama olan

“Ayasofya’yı ibadete açan iktidarın sadece İslamiyet’in değerlerini değil Sümela Manastırını restore eden iktidar olduğu aynı zamanda diğer dinlerin sembollerine de değer verdiği” ifadeleridir. Aynı zamanda haberin retorik de söz konusu açıklamalar bağlamında dünya kamuoyundan gelen tepkilere karşı Sümela’nın kalkan olarak kullanıldığını söylemek mümkündür. Bunun yanında haberde editörün kullandığı bazı sözcüklere yorum kattığı da görülmektedir. Haber mikro düzeyde incelendiğinde ise Hürriyet gazetesinin Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın yaptığı açıklamaları dünyaya verdiği mesaj olarak görmesi Erdoğan’ın aynı zamanda bir dünya lideri olarak algılandığına yönelik bir anlam çıkarmaktadır.

4.2. Yeni Şafak Gazetesinde Yayınlanan Haberlere Yönelik Söylem Analizi

Ayasofya’nın müze statüsünün değiştirilerek Müslüman cemaatin kullanımına açıldığı tarih olan 24 Temmuz Cuma günü ve bunu takip eden bir haftalık süre boyunca İslami sağ ideolojiyi temsil eden Yeni Şafak gazetesinde Ayasofya konulu 9 haberin yer aldığı belirlenmiştir. (Bkz. Tablo 3). İncelenen süre zarfında Yeni Şafak gazetesinin 30 Temmuz 2020’de Ayasofya ile ilgili herhangi bir habere rastlanmamıştır.

Tablo 2. Yeni Şafak Gazetesinde yayınlanan “*Ayasofya*” konulu haberler

No	Tarih	Haber Başlığı
1	24.07.2020	Şükür kavuşturana diriliş günü
2	25.07.2020	Tarih döndü muhteşem
3	26.07.2020	Akın akın Ayasofya
4	27.07.2020	Ayasofya sevgisi
5	27.07.2020	İlk ezanı ağlayarak okuduk
6	27.07.2020	O eller kırılır
7	28.07.2020	Ayasofya’yı 500 kişi koruyacak
8	29.07.2020	Ayasofya turnusol oldu
9	29.07.2020	Atatürk’e dil uzatılması söz konusu değil

Yeni Şafak gazetesinde 24 Temmuz 2020’de yayınlanan haberde, haber başlığının “*Şükür kavuşturana diriliş günü*” şeklinde atıldığı görülmektedir. Haberde Ayasofya’nın bir asra yaklaşan süre sonrası yeniden ibadete açılacağı günün heyecanı üzerine bir metin bulunmaktadır. Tematik açıdan haberde ön plana çıkan anlam Müslümanların Ayasofya’da ibadet edebilmeleri için 86 yıl beklemiş olmaları ve bu tarihi güne şahit edilecek olmanın coşkusunun yaşandığı üzerinedir. Şematik açıdan incelendiğinde, spotta habere dair yer alan açıklamalar ayrıntılı şekilde haber metninde özetlenmiştir. Haber metninde muhabirin yorumlarına rastlanmaktadır. Yeni Şafak gazetesi Ayasofya’nın ibadete açıldığı gün ilk sayfasında Ayasofya’nın iç ve dış mekân görsellerine yer vermiştir. Bunun yanında 86 yıl sonra Ayasofya’nın kilidini açan kişi olarak Cumhurbaşkanı Erdoğan’ı göstererek haberin fotoğrafında Cumhurbaşkanı Erdoğan’a da yer vermiştir. Mikro analiz bağlamında haberin aktörleri olarak Ayasofya Cami ve Erdoğan karelerinin yer aldığı görülmüştür. Haber incelendiğinde ise gazetenin din ideolojisi üzerinden hükümet lehine bir yanlılık taşıdığı gözlenirken lexical çözümlemeye göre haber başlığında kullanılan “diriliş” kelimesi AK Parti aleyhinde yapılan yorumların üzerini örterek, partinin Ayasofya ile tüm eleştirilere cevap verip daha da güçlendiği ima edilmiştir.

25 Temmuz 2020 tarihli Yeni Şafak gazetesi haberinde büyük puntolarla “*Tarih döndü muhteşem*” başlığı atıldığı görülmektedir. Gazete Ayasofya ile ilgili haberi tam sayfa olarak okuyucuya sunmuştur. Gazetenin manşette kullandığı ifadeler mikro düzeyde incelendiğinde manşette kullanılan muhteşem sözcüğü, haber metninde Ayasofya’nın ibadete açılmasının vatandaşlar tarafından şükür ve gurur gibi sözcüklerle ifade ettiklerinin belirtilmesi gazetenin kullandığı dil bakımından iktidarın söylemlerini olumlayarak tekrar ürettiğini göstermektedir. Gazetenin ilk sayfasında Ayasofya ile ilgili diğer haberlerde Diyanet İşleri Başkanı, Cumhurbaşkanı Erdoğan ve MHP lideri Bahçeli’ye ait görüntülere yer verilmiştir. Yeni Şafak gazetesi haberde iktidar yanlısı bir tutum sergileyerek yalnızca Cumhuriyet ittifakı paydaşlarına yer vermiştir. Gazetede Ayasofya konulu tüm haberler mikro düzeyde analiz edildiğinde gazete ideolojisi doğrultusunda seçmiş olduğu haber aktörlerinin kullandıkları sözlere haber metni içerisinde yer verdiği tespit edilmiştir. Makro düzeyde tematik açıdan ise “*350 bin kişi katıldı*” ifadesi ile gazete katılımının yoğunluğuna vurgu yapılmış, haber alt başlıklarında ve metinde Erdoğan öne çıkarılarak Ayasofya’nın Müslüman cemaate sunulması Türkiye’nin hayalinin gerçekleşmesi olarak aktarılmış dolayısıyla bu işin

kahramanı olarak Erdoğan gösterilmiştir. Yeni Şafak gazetesinin ilk sayfasında yer alan bir diğer haber başlığı ise “*Yunanistan Yasta*” başlığıdır. Gazete başlığında “*Yasta*” sözcüğüne daha büyük puntolarla yer vermiştir. Haber metni içerisinde yer alan “*bayraklar yarıya indirildi*”, “*matem çanları çalındı*” ifadeleri makro düzeyde tematik açıdan incelendiğinde Ayasofya’nın ibadete açılmasına karşı olan ülkelerin olduğu ancak Türkiye’deki iktidarın kimseye aldırış göstermeden Ayasofya’yı açtığı anlatılmıştır. İktidarın dışarıya boyun eğmediğini gösteren söylemleri haberin alt metninde belirtilmektedir. Yeni Şafak gazetesinin 25 Temmuz 2020 tarihli Ayasofya konulu tam sayfa haberlerinde nesnel anlayıştan uzak bir tutum sergilenmiş ve gazete haberde aktaran rolünde değil yorumlarla muhabirin öznel ifadeleriyle dolu içeriklerin yer aldığı görülmüştür. Gazetenin Ayasofya’ya tam sayfa yer vermesi konuya verdiği önemi de göstermektedir.

26 Temmuz 2020’de Yeni Şafak gazetesinin “*Akın akın Ayasofya*” başlığını önceki günlerde olduğu gibi büyük ve renkli puntolarla attığı görülmektedir. Haber metni makro düzeyde tematik açıdan analiz edildiğinde Ayasofya caminin açılmasından sonra yurt içi ve yurt dışından on binlerce kişinin sabah akşam camiye akın ettiği ve 86 yıllık özlemin giderildiğinden bahsedilmektedir. Bu metinde Ayasofya caminin açılması insanlar tarafından olumlu karşılandığı, binlerce yıllık tarihi olan bu yapının Müslümanlar için sahip olduğu önem gazete tarafından ifade edilmektedir. Şematik açıdan incelendiğinde, spotta yer alan ifadelerin haber metnini özetler nitelikte olduğu görülmüştür. Haber metninde muhabirin çeşitli sıfatlar kullandığı ve habere yorum kattığı gözlemlenmiştir. Gazetede yayınlanan “*İlk namaz kimyalarını bozdu*” başlıklı alt haberde Diyanet İşleri Başkanının Atatürk’e beddua ettiğine dair muhalefet kanadından gelen eleştirilere yanıt verir şekilde üretildiği gözlenmiştir. Başlıkta yer alan ifadeler muhalif seslere doğrudan bir cevabı işaret etmektedir. Gazetede, Ayasofya’nın açılışına itiraz etmeye çekenlerin hınçlarını Diyanet İşleri Başkanından çıkardıklarına dair içeriklere yer verilmiştir. Haber, makro düzeyde tematik açıdan incelendiğinde haberde gazetenin Diyanet İşleri Başkanını savunduğunu, muhalefetin argümanlarını ise farklı bir yöne çektiğini söylemek mümkündür. Mikro açıdan incelendiğinde gazete ideolojisi doğrultusunda İslamiyet’e ve onun figürlerine gelebilecek herhangi bir eleştiriye karşı savunuculuk görevini üstlendiği Ayasofya konulu haberlerde gözlenmiştir. Haberin retorik de bu savunma misyonu doğrultusunda inşa edilmiştir.

27 Temmuz 2020 tarihli gazete haberinde “*Ayasofya sevgisi*” başlıklı haberin renkli puntoyla yazıldığı, haberin fotoğrafında ise Ayasofya caminin üst geniş açıdan bir görselinin yer aldığı görülmüştür. Haber metni içeriği ile haber fotoğrafının uyum sağladığı görülmektedir. Haber metninde Ayasofya’yı ziyaret edenlerin sayıca fazla olduğuna vurgu yapılmakta bunun yanında turistlerin de rehber eşliğinde tarihi yapıyı gezebildiği de belirtilmiştir. Haber makro düzeyde tematik açıdan incelendiğinde Ayasofya’nın ibadete açılmasından sonra ziyaretçi sayısının kat be kat arttığı, özellikle insanların dört bir köşeden gelerek bu camide namaz kılmanın coşkusunu yaşadıkları anlamı ön plana çıkarılmıştır. Aynı gün yayınlanan “*İlk ezanı ağlayarak okuduk*” başlıklı diğer haberde camide görevli olan en genç müezzin ile ilgili röportaj haber sunulmuştur. Haberde 27 yaşındaki müezzin Ayasofya’da ezan okurken göz yaşlarını tutamadıklarından bahsetmektedir. Makro düzeyde tematik açıdan değerlendirildiğinde camideki dini görevlilerin hassasiyeti ve heyecanları haber metninde okuyucuya hissettirmek istendiği gözlenmiştir. Bir diğer “*Şerefli ve ağır bir yük*” başlıklı haberde gazetenin Ayasofya cami din görevlileriyle yaptığı röportaj habere yer verilmiştir. Haber içeriğinde din görevlilerinin böyle tarihi ve önemli bir yapıda görev almanın hoşnutluğu içinde oldukları belirtilmiştir. Mikro düzeyde incelendiğinde gazetenin haberin etkisini artırmak için camide görevli din adamlarının söylemlerine yer verdiği görülmektedir.

28 Temmuz 2020’de Yeni Şafak gazetesinde Ayasofya’nın açılışının üzerinden dört gün geçmesine rağmen ilk sayfada cami ile ilgili haberlerin sunulmaya devam ettiği görülmektedir. Haber başlığı “*Ayasofya’yı 500 kişi koruyacak*” başlığı ifadelerinden oluşturulmuştur. Haber metninde gazetenin bir durumu olduğu gibi aktardığı görülmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın açıklamasının doğrudan haber metninde yer aldığı, haberin tamamının Erdoğan’ın söylemlerinden oluştuğu görülmüştür. Birincil tanımlayıcı olan Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın açıklamalarına yer veren gazetenin Ayasofya’nın açılışına dair muhalefet cephesinden hiçbir açıklamayı yayınlamadığı da gözlemlenmiştir.

29 Temmuz 2020 tarihli gazete haberinin başlığı “*Ayasofya turnusol oldu*” şeklindedir. Haber içeriğinde Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın sözlerinden alıntı yapıldığı ve Ayasofya Cami açılışına itiraz edenlere sert tepki gösterdiği belirtilmiştir. Mikro düzeyde analiz edildiğinde gazetenin Erdoğan’ın bu demecini ilk sayfada

yayınlanmasının temel sebebinin “Ayasofya’nın cami olarak açılmasına tepki gösterenleri sert şekilde eleştiren Cumhurbaşkanı’nın söylemlerinin gazetesinin ideolojisiyle uyuşması” olarak ifade edilebilmektedir. Gazetenin ilk sayfasında “Atatürk’e dil uzatılması söz konusu değil” başlığıyla yayınlanan bir başka haberde Ayasofya’nın açılışı ile ilgili Diyanet İşleri Başkanının kamuoyunda gündem oluşturan açıklamalarına yer verilmiştir. Haberin başlığı ile ana metnin uyumlu olduğu görülmektedir. Makro çözümleme içerisinde tematik inceleme açısından bakıldığında başlık ve metinde Cumhurbaşkanlığı sözcüsü Kalın’ın Diyanet İşleri Başkanının yapmış olduğu açıklamanın üstünü örtmeye çalıştığı, Atatürk’e beddua edilmesini hiçbir zaman doğru bulmadıklarını ve partisinin buna karşı olduğu temasının öne çıkarıldığı gözlenmektedir. Haberin retorikliği incelenen konuyla ilgili yayınlanan diğer haberlerde olduğu gibi gazetesinin konuyla ilgili düşüncelerini güçlendirmek amacıyla üretilmiştir.

4.3. Sözcü Gazetesinde Yayınlanan Haberlere Yönelik Söylem Analizi

Ayasofya’nın müze statüsünün değiştirilerek Müslüman cemaat için tekrar açıldığı tarih olan 24 Temmuz Cuma günü ve bunu takip eden bir haftalık süre boyunca merkez solu temsil eden ve iktidara muhalif bir yayın politikası benimseyen Sözcü gazetesinde Ayasofya konulu 7 haber yayınlanmıştır. (Bkz. Tablo 2). Sözcü gazetesinde 30 Temmuz tarihinde konu ile ilgili herhangi bir habere rastlanmamıştır.

Tablo 3. Sözcü Gazetesinde yayınlanan “Ayasofya” konulu haberler

No	Tarih	Haber Başlığı
1	24.07.2020	Ayasofya’da 86 yıl sonra ilk Cuma namazı
2	25.07.2020	Ayasofya’ya serbest ama Lozan’a yasak
3	25.07.2020	“Ayasofya’yı ibadete değil siyasete açılar” deyip namazını Sultanahmet’te kıldı
4	26.07.2020	Asıl ihanet içinde olanlar Atatürk’e lanet okuyanlardır
5	27.07.2020	Atatürk’e kaç kere dua ettin!
6	28.07.2020	Lozan antlaşması çöpe atılsın
7	29.07.2020	Atatürk olmasaydı camilerin hiçbirinde ezan okunmazdı

Sözcü gazetesinde Ayasofya’nın tekrar açılışıyla ilgili incelenen ilk haberde gazetesinin ‘Ayasofya’da 86 yıl sonra ilk Cuma namazı’ şeklinde bir haber başlığı kullandığı tespit edilmiştir. Haberin spot ve alt metninde 1934 tarihli müze kararının kaldırıldığı ve ayrıcalıklı 500 kişinin cami içine namaz kılacağı belirtilmiştir. Haber görselinde ise Ayasofya caminin uzaktan bir görüntüsü ve caminin dışında yerlere sosyal mesafe etiketi yapıştıran görevlilerin yer aldığı görülmektedir. Haberin ayrıntısında ayrıcalıklı 500 kişinin cami içerisinde namaz kılarken 1500 vatandaşın da dışarıda namaz kılacağı belirtilmiştir. Makro yapı içerisinde yer alan tematik çözümlemeye göre Ayasofya’nın Müslümanların hizmetine açılması haberine “86 yıl sonra ilk Cuma namazı” manşeti altında yer verilmesi ve haber metninde cami içinde namaz kılacak 500 kişinin ‘ayrıcalıklı’ olarak belirtilmesi lexical çözümlemeye göre olay karşısında sözcü gazetesinin ideolojik bakışını ortaya koymaktadır. Gazete bu haber nezdinde, inanan her kesin ibadetine açık olan camilerde namaz kılacak protokol mensuplarının belirlenerek halkın dışarıda tutulmasına tepki göstermiş iktidara olan muhalif bakışını Ayasofya özelinde sürdürmüştür. Şematik açıdan haberde hem durum hem de yoruma rastlanmıştır. Haberde ön plana çıkarılan bir başka anlam ise Ekrem İmamoğlu ve Akşener görsellerinde bu iki ismin Ayasofya açılışına katılmayacaklarıdır. İmamoğlu’nun açılışa çağrılmadığı, Akşener’in ise karantina nedeniyle katılmayacağı argümanları sunulmuştur. Haberin retorikliği Ayasofya’nın tekrar açılışına muhalif bir bakış açısıyla üretilmiştir.

25 Temmuz 2020 tarihli Sözcü gazetesinde yayınlanan Ayasofya konulu haberde “Ayasofya’ya serbest ama Lozan’a yasak” başlığının kalın puntolarla verildiği görülmüştür. Haberin üst başlık, spot ve alt metninde Ayasofya’nın açılışına binlerce kişinin katılımından dolayı vatandaşların sosyal mesafe kurallarına uymadıklarına dikkat çekilmiştir. Haberde ayrıca Lozan Antlaşması’nın 97. yıl dönümü nedeniyle 81 ilde yapılmak istenen etkinliklerin virüs sebebiyle iptal edilmesine yer verilmiştir. Sözcü gazetesi “Dezenfekte Babanesi” alt başlığıyla Lozan antlaşmasının virüs nedeniyle iptal edildiğine vurgu yaparken diğer yandan virüsün Ayasofya’nın açılışına engel olmadığına dikkat çekmiştir. Bu açıdan haberi makro açıdan tematik düzeyde incelediğimizde gazete Ayasofya’nın açılmasına karşı olumsuz tavrını belli ederken Atatürkçü çizgide olduğunu Lozan etkinliklerinin iptal edilmesine karşı haber metninde kurulan cümlelerle ortaya

koymuştur. Mikro düzeyde incelendiğinde ise Ayasofya açılışı ile Lozan Antlaşması kutlama etkinliklerinin kıyaslandığı görülmektedir. Ayasofya ile serbest kelimesi, Lozan ile yasak kelimesi bir arada kullanılmış ve haber metni içerisinde dini argümanların daha üstün konumda olduğu belirtilerek gazetenin bu duruma karşı negatif tavrı ekseninde haber yorumlanarak üretilmiştir. Gazete muhalif siyasetçi Muharrem İnce'nin fotoğrafı şeklinde “*Ayasofya'yı ibadete değil, siyasete açtılar*” sözlerini haber başlığında ön plana çıkarmıştır. Haber başlığı dikkat çekici bir biçimde okuyucuya sunulmuş ve muhalif bir isim olan İnce'nin Ayasofya'nın siyaset ile ilişkilendirilmesine tepki olarak Cuma namazını Sultanahmet'te kıldığı aktarılmıştır. Sözcü gazetesi Ayasofya'nın ibadete açılmasına karşı tutumunu, haberde seçtiği aktörlerle okuyucuya açık bir şekilde göstermiştir. Mikro düzeyde incelendiğinde haber fotoğrafında Ayasofya'nın iç kısmının gösterildiği karede sosyal mesafe kurallarına uyulduğu gösterilirken, caminin dışındaki karede yer alan kalabalığın kurallara uymadığı gösterilmiş ve salgının artacağına yönelik haber metninde yer alan argümanlar kullanılmıştır. İki haberin retorisi de benzer şekilde “sosyal mesafenin göz ardı edildiği” anlamından kurulmuştur.

26 Temmuz 2020 tarihli Sözcü gazetesinde konuyla ilgili yayınlanan haber incelendiğinde gazetenin büyük ve kalın puntolarla “*Asıl ibanet içinde olanlar Atatürk'e lanet okuyanlardır*” ifadelerini başlığa taşıyarak tematik çözümlemeye göre ön plana çıkarmıştır. Diyanet İşleri Başkanının Ayasofya'nın açılışında yapmış olduğu konuşmalara cevap niteliğinde üretilen bu haberde gazete Diyanet İşleri Başkanı Ali Erbaş'ın açıklamalarına yanıt niteliğinde bir haber yayımlamıştır. Haberin spotunda “*Atatürk'ün kurduğu diyanetin başındaki Ali Erbaş'ın, Ayasofya'nın ibadete açılışında Atatürk'ü kast ederek lanet okuması öfke yarattı*” gibi yorumsal ifadelerle yer verilen haberde okuyucuyu tahrik edecek, Ali Erbaş'a karşı nefret uyandıracak ifadeler, söylemler kullandığı gözlenmiştir. Haber fotoğrafında Ali Erbaş'ın kılıçla minberde durduğu görüntü, dikkat çekici bir şekilde sunulmuştur. Haberde yer alan “*Atatürk olmasaydı bu kübbeyi göyüp minbere çıkamazdın*” ifadelerinin aynı zamanda haberin retorisini de oluşturmaktadır. Bu anlamın söz konusu fotoğrafla etkisi artırılmak istenmiştir.

27 Temmuz 2020 tarihli Sözcü gazetesinde yayınlanan haberde Diyanet İşleri Başkanı Ali Erbaş'a karşı gazetenin tepkisini manşetten göstermeye devam ettiği tespit edilmiştir. “*Atatürk'e kaç kere dua ettin?*” başlıklı haberde Erbaş'ın görevde olduğu sürede hiçbir zaman Atatürk'ü hayırla anmadığı belirtilmiştir. Atatürk'ü lanetleyen Erbaş'ın kendini aklamaya çalıştığını belirten gazete Erbaş'ın “*Vefat edene dua edilir beddua değil*” sözüne yer verilmiştir. Makro düzeyde tematik açıdan incelendiğinde Sözcü gazetesinin Ayasofya'nın ibadete açılması olayından daha çok salgınla ilgili kurallara uyulmadığı ve Diyanet İşleri Başkanının sözlerine odaklandığı görülmektedir. Diyanet İşleri Başkanı Ali Erbaş'a sarfetmiş olduğu sözlerden dolayı haber başlıkları ve metinleri üzerinden kin ve nefret uyandıracak söylemlerde bulunduğu mikro düzeyde yapılan incelemede de tespit edilmiştir. Gazetenin yine Erbaş'ın fotoğrafına yer verdiği görülmüş ve altında sözlerinden dolayı savcılığa suç duyurusunda bulunulduğuna vurgulanmıştır. Haberin retorisi Diyanet İşleri Ali Erbaş'ın söylemleri üzerinden kurulmuştur.

28 Temmuz 2020 tarihli Sözcü gazetesinin haberi okunduğunda gazetenin “*Lozan antlaşması çöpe atılsın*” başlığını kullandığı, haber metninde Bergama Milli Eğitim Müdürü Nuri Kiraz'ın Ayasofya'nın ibadete açılmasından sonra yaptığı açıklamaya yer verilmiştir. Kiraz'ın fotoğrafına da yer verilen haberde “*Lozan kılıdının bir parçasını daha çöpe attık, darısı diğer maddelerin*” söylemini kullandığı belirtilmiş ve gazete, kırmızı bant üzerinde beyaz renkli puntolarla “*Bir skandal çağrı da eğitim müdüründen*” başlığını atmış ve Lozan Antlaşması'na yönelik dil uzatmayı skandal olarak nitelemiştir. Mikro düzeyde incelendiğinde Sözcü gazetesi Lozan antlaşması ile ilgili olumsuz söylemlerde bulunulmasına karşı sert şekilde tepki göstermekte, bu antlaşmanın ülkenin bağımsızlığını pekiştirdiği için önemli bir noktada gördüğünü, ideolojik tercihini bu yolla belli ettiğini gösterdiği söylenebilmektedir. Gazetede “*Erbaş için savcılığa şikâyet yaşıyor*” başlığının yanında yine Ali Erbaş'ın fotoğrafına yer verilmiştir. Gazetenin Diyanet İşleri Başkanı ile ilgili üst üste haber yapması ve sert başlıkların yanında fotoğrafını kullanması, Erbaş'a karşı tepkilerin dinmediğini okuyucuya göstermek için bir strateji olarak değerlendirilmiştir. Mikro düzeyde retoriksel açıdan incelendiğinde Ali Erbaş'ın Atatürk'e hakaret ettiğine dair yapılan haberler ve birçok siyasi ve kuruluşun Erbaş hakkında suç duyurusunda bulunulduğuna yapılan vurgu Erbaş'ın hatalı olduğuna dair gazetenin ikna ve inandırıcılığı arttırmaya yönelik hamleleri olarak görülmektedir.

29 Temmuz 2020 tarihli Sözcü gazetesi haberine göre iki muhalefet lideri Kılıçdaroğlu ve Akşener'in Diyanet İşleri Başkanı Ali Erbaş hakkında sert sözlerle bulduklarına yer verilmiştir. “*Atatürk olmasaydı camilerin hiçbirinde ezan okunmazdı*” başlıklı haberde CHP ve İyi Parti liderlerinin Ayasofya'nın açılışı ile ilgili yaşanan olaylara ilişkin konuşmaları yer almıştır. Haberin üst başlığında, gazete “*Millet İttifakı'ndan diyanet başkanı Erbaş'a ortak tepki*” açıklamasını yayımlamıştır. Makro düzeyde haber başlığı ve metni incelendiğinde haberin anlamının iki liderin Erbaş'a karşı ortak bir dille tepki gösterdiği ve millet ittifakı olarak bu tepkinin gazete tarafından ifade edilmesi muhalefetin tek ses olduğunu ve ortak ideolojik çerçevede tepkilerini dile getirdiklerini göstermiştir. Ayasofya'nın ibadete açıldığı gün olan 24 Temmuz 2020 tarihinden 30 Temmuz 2020 tarihine kadar incelenen Ayasofya konulu haberlerde Sözcü gazetesinin Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı manşete taşımadığı ve haberlerde ismine yer vermediği görülmüştür.

4.4. Cumhuriyet Gazetesinde Yayınlanan Haberlere Yönelik Söylem Analizi

Ayasofya'nın müze statüsünün değiştirilerek Müslüman cemaat için açıldığı tarih olan 24 Temmuz Cuma günü ve bunu takip eden bir haftalık süre boyunca iktidara karşı sol ideolojiyi temsil eden Cumhuriyet gazetesinde Ayasofya konulu 7 haber yayınlanmıştır (Bkz. Tablo 4).

Tablo 4. Cumhuriyet Gazetesinde yayınlanan “*Ayasofya*” konulu haberler

No	Tarih	Haber Başlığı
1	24.07.2020	Objektifler önünde namaz
2	25.07.2020	Ayasofya açılışında Atatürk'e hakaret
3	26.07.2020	'Erbaş yargılanmalı'
4	27.07.2020	'Atatürk'e borçlu'
5	28.07.2020	Cumhuriyete saldırı
6	29.07.2020	O makamda oturamazsın
7	30.07.2020	Fetret devriymiş

Ayasofya'nın açılışının gerçekleştiği gün Cumhuriyet gazetesinde “*Objektifler önünde namaz*” başlıklı haber manşetten verilmiştir. Haber metninde Ayasofya'nın uzun zaman sonra ibadete açılacak olmasıyla ilgili kılınacak Cuma namazı öncesi yapılan hazırlıklar ve organizasyon dair detaylara yer almıştır. Makro düzeyde tematik açıdan analiz edildiğinde haber başlığıyla metni arasında bir uyumsuzluk görülmektedir. Gazete dini bir ritüelin objektifler önünde gösteriş yapılarak sergilendiğini ima eden bir başlık atmasına rağmen, haberin içeriğinde bu alt metne yönelik bir açıklamaya yer vermemiş ve bunun yerine rakamsal verilere odaklanmıştır. Ayrıca mikro düzeyde değerlendirildiğinde haber metninde yapılan sözcük seçimlerinde açılışa dair olumlu veya olumsuz bir sözcüğe rastlanmamıştır. Açılışa görev alacak personele ve yapılan çalışmalara ilişkin verilere yer verilerek haber fotoğrafı da gazete tarafından metin içeriğine uygun gelecek şekilde seçilmiştir. Haberin anlatımına ilişkin gazete, turistlerin Ayasofya'ya uzaktan baktıkları bir görsele yer vermiştir. Makro düzeyde tematik olarak değerlendirildiğinde fotoğrafın alt metni olarak gazetede “*Ayasofya'nın artık cami olarak faaliyet göstereceğini dolayısıyla turistlerin bu tarihi yapıya ancak dışarıdan, uzaktan bakabilecekleri*” mesajının verildiğini söylemek mümkündür. Haberin retoriklerinin gazetesinin ideolojik belirlenimlerine uygun bir şekilde oluşturulduğunu söylemek mümkündür.

25 Temmuz 2020 tarihli Cumhuriyet gazetesinin manşetinde “*Ayasofya açılışında Atatürk'e hakaret*” ifadelerine yer verilmiştir. Gazete haberin alt başlığında ise “*Diyanet işleri başkanı Ali Erbaş'ın, isim vermeden Atatürk'e lanet okuması büyük tepki yarattı*” ifadelerine yer vermiştir. Haberin alt başlığında “*Atatürk'e lanet okuması*” söyleminin tırnak içinde gösterilmesi muhabirin habere yorum kattığını göstermektedir. Mikro düzeyde analiz edildiğinde gazetesinin haberde alıntı kullanması haberin inandırıcılığını arttıran bir unsur olarak tercih edilmiştir. Haberdeki vurgu, Ayasofya'nın ibadete açılmasının Cumhuriyet'in laiklik anlayışına ve Atatürk'ün mirasına yönelik bir meydan okuma olduğu yönünde şekillenmiştir. “*Ayasofya açılışında Atatürk'e hakaret*” başlıklı haberde Ayasofya'nın dışarıdan geniş açıdan görüldüğü bir fotoğraf, onun altında ise Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Kuran okuduğu, askerî erkanın ve Milli Savunma Bakanı Akar'ın cami içindeki görselleri ile Diyanet İşleri Başkanı Erbaş'ın hutbede kılıçla olan fotoğrafı yer almaktadır. Retoriksel açıdan haberde fotoğraf kullanımı haberdeki ikna gücünü arttıran etken olarak ifade edilmektedir. Makro düzeyde tematik açıdan analiz edildiğinde gazetesinin ilk sayfasının ikiye ayrılarak sol

çerçevede Anıtkabir'e sağ çerçevede ise Ayasofya'ya ait fotoğraflara ve olaya yer vermesi ülkede politik anlamda bir kutuplaşmanın olduğu ve laikliğin çığnendiğine dair bir anlamı ima etmektedir. Gazetede Ayasofya konusunda üretilen haberlerde tematik çözümlenmeye göre ön plana çıkarılarak başlığa taşınan anlamlara da bakıldığında gazetenin sahip olduğu ideolojik belirlenimler gözlenmektedir. Ayasofya'nın ibadete açılmasını daha çok Atatürk'ün mirasına yönelik bir eleştiri ekseninde değerlendirmiş ve bu temayı haberde merkeze almıştır. Bu yaklaşım, gazetenin olayın dini ve kültürel boyutlarından çok, ideolojik ve politik etkilerine vurgu yapma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla Cumhuriyet gazetesi sergilediği bu tutumla Ayasofya'nın 86 yıl sonra ibadete açılışını bir zafer olarak yorumlamamaktadır.

26 Temmuz 2020 tarihli Cumhuriyet gazetesinin manşetinde “*Erbaş yargılanmalı!*” başlıklı bir haber yayınlanmıştır. Haberin üst başlığında “*Ayasofya açılışında 'Atatürk'e lanet okuyan' Diyanet işleri başkanı Erbaş'ın istifası istendi?*” başlığı yer almıştır. Gazetenin kullandığı söz konusu başlık mikro düzeyde retoriksel açıdan değerlendirildiğinde gazetenin haberi neden sonuç ilişkisi kapsamında sarf edilen söylemlerin iknayı artıracak şekilde gerçekleştiği tutumunu sürdürerek Diyanet İşleri Başkanının istifa etmesi gerektiğine ilişkin düşüncesinin anlamını güçlendirmeye çalıştığını söylemek mümkündür. Ayasofya'nın açılışı sonrasında Yunanistan'da Türk bayraklarının yakılması olayı haber metninde Türkiye Dış İşleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklama şeklinde verilmiştir. Dolayısıyla haberin başlığı da haber metnine uygun olarak “*Bu riyyadan artık uyanın!*” ifadeleri tematik anlamda ön plana çıkarılarak başlığa taşınmıştır. Sırtına Türk bayrağı almış sarıklı bir erkek fotoğrafını haber görseli olarak kullanan gazetenin ana sayfasında alt çekim açısı ile çekilmiş olan fotoğrafın altında “*Siyasal İslam'la Atatürk'ü karşı karşıya getirmek?*” başlıklı manşetin yer aldığı görülmektedir. “*Erbaş yargılanmalı!*” başlıklı bir diğer haberde ise muhalefet kanadından Erbaş'a yönelik yapılan açıklamalara yer verilmiştir. Mikro düzeyde retoriksel açıdan değerlendirildiğinde haberin inandırıcılığını sağlamaya yönelik gazete olaya tanık olan kişilerin görüşlerini alıntılarla haberde kullanmış ve habere yönelik ikna ve inandırıcılığı sağlamaya çalışmıştır.

27 Temmuz 2020 tarihli haberde “*Atatürk'e borçlu*” başlığına yer verildiği görülmektedir. “Atatürk'e borçlu” başlığıyla, Ayasofya'nın statüsünün müzeye dönüştürülmesi kararını aldırın ve laiklik ilkesini hayata geçiren Atatürk'ün mirasına atıfta bulunulmuş, bu değişikliğin Atatürk'ün tarihsel rolü ile ilişkilendirilerek yorumlandığı görülmüştür. Haberin üst başlığında “*ADD'nin bütün şubeleri Erbaş hakkında suç duyurusunda bulunacak*” ifadesine yer verilmiştir. Gazetede, “*Atatürk'e borçlu*” haberiyle aynı sütunda yer alan “*Olayların ardındaki gerçek din ve politika*” başlıklı bir köşe yazısı bulunmaktadır. Ayasofya camisinin açılışının dini ve politik argümanlar üzerinden değerlendirildiği köşe yazısında iktidar tarafından alınan apar topar bir kararla Ayasofya'nın ibadete açıldığı belirtilmektedir. Bu perspektifte makro düzeyde tematik yapı üzerinden başlıklar ve haber metinleri analiz edildiğinde bu durumun laiklik ve Atatürkçülüğe karşı bir saldırı olarak anlamlandırıldığı görülmektedir. Şematik yapı bağlamında analiz edildiğinde ise haberde Ayasofya'nın Müslümanların ibadeti için açılması durumu, inaçsal unsurların iktidar tarafından politik anlamda kullanıldığı imasını göstermektedir. Bu perspektifte Cumhuriyet gazetesi, Ayasofya'nın ibadete açılmasını Atatürk ve laiklik ekseninde değerlendirerek, olayı tarihsel ve politik anlam çerçevesinde okuyucularına aktarmıştır.

28 Temmuz tarihinde Cumhuriyet gazetesinde bir başka haberde “*Cumhuriyete saldırı*” başlıklı haber manşetten verilmiştir. Söz konusu haberde üst başlık olarak “*Ayasofya'nın açılışından sonra yaşanan gerici çıkışlar için savcılar göreve çağrıldı!*” ifadeleri kullanılmıştır. Haberde alt başlık olarak “*Özgüven patlaması*” ve “*İlk seçimde hilafet ister*” başlıklarının yer aldığı görülmektedir. Gazetede haberlerde yapılan sözcük seçimleri mikro düzeyde sentaktik olarak analiz edildiğinde “*hilafet*” ve “*gerici*” sözcüklerinin kullanılmıştır. Gazetenin olaya ilişkin haberde takındığı bu durum ideolojik görüşünü yansıtmaktadır. Gazetenin kullandığı haber başlıkları makro düzeyde tematik olarak incelendiğinde ise Cumhuriyete ve laikliğe karşı bir tehlikenin var olduğu okuyuculara anlatılmak istenmiştir.

29 Temmuz 2020'de “*O makamda oturamazsın*” başlıklı haber manşetten yayınlanmıştır. Gazete haberde üst başlık olarak “*Erbaş'a muhalefetten tepki. ADD'den 81 ilde suç duyurusu*” ifadelerinin kullanıldığı görülmektedir. Haberin içeriğinde Erbaş hakkında “*Atatürk'e hakaret*”, “*Halkı kin ve düşmanlığa tabrik*” gerekçesiyle Atatürkçü Düşünce Derneği'nin çok sayıda şubesi tarafından suç duyurusunda bulunulduğuna yer verilmiştir. Habere konu olan Ali Erbaş'ın sözlerinin olayın ardından altı gün geçmesine rağmen gazetenin ana sayfasında yer alması, mikro düzeyde sentaktik olarak analiz edildiğinde gazetenin bu konuya

oldukça önem verdiğini ortaya koymaktadır. Erbaş'a karşı gazetenin sert söylem ve yorumları sürdürdüğü ve okuyucuları üzerinde Erbaş ve mensubu olduğu kuruma karşı olumsuz algı sürecini devam ettirdiği gözlenmiştir. Ayrıca gazetenin haberde rakamsal ifadeler kullanması konunun inandırıcılığı bakımından etkisini arttırmaya yönelik bir amaç doğrultusunda tercih edilmesiyle açıklanabilir. Haber alt başlıklarında muhalefetin iki liderinin Erbaş hakkında yaptığı açıklamalara da yer verilmesinin benzer şekilde haberin inanılabilirliğini arttırmaya yönelik olduğunu söylemek mümkündür.

30 Temmuz 2020 tarihinde Cumhuriyet gazetesi “*Fetret devriymiş*” ifadelerini manşetine taşımıştır. Gazete üst başlıkta ise “*Ayasofya'nın açılışında Atatürk'e hakaret eden Erbaş, müze olduğu yıllar için 'fetret' benzetmesi yaptı*” ifadesine yer vermiştir. Cumhuriyet gazetesi, sahip olduğu ideolojik tutum doğrultusunda gündemde yer verdiği olay ve durumlara ilişkin anlatıları kendi görüşü ve ideolojik duruşu çerçevesinde sunmaktadır. Bu doğrultuda gazetenin Ali Erbaş'a karşı kullandığı söylemler ideolojik görüşlerinden taviz veremeyeceği konuyla ilgili olduğundan Erbaş hakkındaki haberlerde nefret söylemi ve yorumsal ifadeler kullandığı tespit edilmiştir. Bu kapsamda Cumhuriyet gazetesinde konuya ilişkin yayınlanan haberlerin neredeyse tamamının retorik gazetenin sahip olduğu ideolojik belirlenimleri yeniden üretecek şekilde kurulmuştur.

5. Sonuç

Van Dijk'ın haber söylem analizi yönteminin kullanıldığı bu çalışmada sol ve sağ ideolojiyi temsilen seçilen gazetelerin Ayasofya'nın ibadete açılması olayına ilişkin haberleri nasıl yapılandırdıkları, ideolojik söylem unsurları çerçevesinde ortaya konulmaya çalışılmıştır. 24 Temmuz 2020 – 30 Temmuz 2020 tarihleri arasında incelenen gazetelerde yer alan haberlerde gazetelerin Ayasofya ile ilgili yaklaşımlarının temel anlamda farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Çalışmada incelenen gazeteler söylem analizi bağlamında ele alındığında Cumhuriyet gazetesinin Ayasofya'nın ibadete açılışıyla ilgili belirlenen tarihlerde incelenen haberlerinde “Türkiye'deki rejime ve laikliğe yönelik tehdit algısını” haber söylemine aktardığı gözlenmiştir. İktidara muhalif kanatta yer alan gazetelerden Sözcü gazetesinin incelenen tarih aralığında yayınladığı Ayasofya konulu haberlerde de gazetenin Ayasofya'nın ibadete açılmasını Hürriyet ve Yeni Şafak gazetelerine oranla sayfalarında daha az yer verdiği görülmüştür. Sözcü gazetesinin Ayasofya'nın ibadete açıldığı gün Lozan anlaşmasının yıl dönümü kutlamalarının yasaklanmasını haber başlıklarında ve sözcük seçimlerinde negatif bir şekilde ele aldığı ve bu doğrultuda söylemlerde bulunduğu tespit edilmiştir. Gazete Ayasofya ile ilgili yayınladığı haber içeriklerinde dini boyut yerine daha çok siyasi boyutu ele alarak olumsuz bir tutum sergilediğini göstermektedir. İktidar kanadına yakın konumda bulunan Yeni Şafak gazetesinin Ayasofya'nın ibadete açılması olayına ilişkin haberleri söylem analizi çerçevesinde analiz edildiğinde elde edilen bulgular bağlamında gazetenin sahip olduğu ideolojik görüşünün haber üslubuna yansıdığı gözlemlenmiştir. Yeni Şafak gazetesinin Ayasofya ile ilgili yayınladığı haberlerde “İslam'ın zaferi, Hristiyanlığa karşı galip gelmenin sembolü” gibi anlamlar ön plana çıkarılırken bununla birlikte gazetenin haber başlıkları ve içeriklerinde ümmetçilik anlayışına yönelik söylemler inşa ettiği anlaşılmıştır.

İktidar cephesine yakın bir konumda yer alan Hürriyet gazetesi Ayasofya ile ilgili yayınladığı haberlerde, haber başlıklarından haber görseline kadar bu ideolojik tutumunu haber söylemlerine de yansıttığı tespit edilmiştir. Hürriyet gazetesi Ayasofya ile ilgili haberlerde kendi ideolojik görüşünü “milliyetçilik ve din” olguları üzerinden akılcı bir tutumla işleyerek ve bu olguları eşitlik ile refah kavramlarıyla bağdaştırarak hükümete yakın bir duruş sergilediği tespit edilmiştir.

İncelenen bir haftalık süre boyunca gazetelerin Ayasofya'nın ibadete açılışını konu edinen dört farklı gazetenin, mevcut ideolojik duruşlarını destekleyici söylemlerle haberlerini yeniden ürettiği gözlenmiştir. Gazetelerin hegemonik gücü ve ideolojik anlayışları gibi birçok nedenin etkisiyle ortaya çıkan bu durumda, ideoloji önemli bir rol oynamaktadır. Nitekim, algı oluşturma ve yönlendirme yeteneğine sahip olan medya, ideolojik bir mücadele sahası oluşturarak ikna ve propaganda amaçlarıyla kullanılmaktadır (Sine Nazlı, Kalafat Çat, 2018: 114). Özellikle tartışmaya açık olan ve farklı kesimlerde farklı şekillerde yorumlanabilecek haberlerin sunumunda, gazeteler ideolojik çerçevelerine uygun bir şekilde içerik oluşturabilmektedir. Ayasofya'nın ibadete açılışının haberleştirilmesi sürecinde gazetelerin, kendi ideolojik görüşlerine uygun bir biçimde şekillendirmeler yaptığı ve tarafsız davranmadığı gözlemlenmiştir. Ayrıca, gazetelerin olaya yaklaşımı, haber içerisinde kullanılan kelime yapıları ve haberde yer verilen aktörlerin

değişebildiği anlaşılmıştır. Siyasal Erk'e yakın olan Yeni Şafak ve Hürriyet gazeteleri, Ayasofya'nın açılması durumunu yakın anlamlı cümlelerle haberleştirmişlerdir, bu da ideolojik bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Ayasofya'nın ibadete açılışını iktidarın perspektifinden gören bu gazetelerin, söz konusu olaya ilişkin haberleri okuyuculara tarafsız bir şekilde sunmaktan ziyade iktidar cephesinin sözcülüğünü üstlendikleri gözlenmiştir.

Sözcü ve Cumhuriyet gazeteleri, iktidara karşıt bir duruş sergiledikleri için Ayasofya'nın ibadete açılış konusuna diğer iki gazeteden daha az yer vermiş ve haber başlıkları ile metin içeriklerinde olumsuz bir dil kullandıkları gözlenmiştir. Sözcü gazetesi "Ayasofya'ya Serbest" başlığını kullanırken, Cumhuriyet gazetesi ise "Ayasofya açılışında Atatürk'e hakaret" başlığını tercih etmiştir. Her iki gazete de başlıklarını negatif bir söylem üzerinden kurgulamış olsa da bu negatif söylemi farklı perspektiflerle yorumlamışlardır. Sözcü gazetesi, "Lozan Barış antlaşmasının Covid-19 nedeniyle iptal edildiğini, ancak Ayasofya'nın açılmasına bir engel olmadığını" vurgulayan bir başlık seçmiştir. Öte yandan, Cumhuriyet gazetesi başlığını "Atatürk'e hakaret iddiası" üzerinden şekillendirmiştir. Gazeteler aynı zamanda, olumsuz tavırlarını, haberlerinde ele aldıkları aktörler aracılığıyla okuyuculara daha belirgin bir şekilde yansıtmışlardır.

Çalışmada uygulanan yöntem sonucunda ulaşılan veriler, gazetelerin Ayasofya konulu haberleri ile farklı gerçeklikler oluşturma çabasını ortaya koymaktadır. Farklı ideolojik tutuma sahip söz konusu gazeteler, ürettikleri haberlerde çeşitli söylemler inşa etmektedirler. Gazetelerin okuyucuyu ikna etme ve ideolojik mücadelelerini yürütme gayreti içinde oldukları aşikardır. Dolayısıyla bu durumun çalışmada incelenen gazetelerin nesnellikten uzaklaştıklarına ve profesyonel gazetecilik anlayışından sapmalarına neden olduğunu söylemek mümkündür. Gazetelerin bu tutumu, okuyucular nezdinde bir güven kaybına yol açmakta ve hatta tüm haber kuruluşlarının itibarını zedelemektedir.

6. Extended Abstract

The primary objective of mass media is to provide accurate and unbiased information to the public. However, considering the current political and economic conditions, it can be argued that mass media and their contents play a significant role in conveying ideology to society, making it challenging to present information from an ideologically independent perspective. When examining the language used in the content of newspapers, it is observed that the key factors determining this language include the ideological structure of the media or political power, lifestyle, and characteristics of the target audience. Therefore, it can be said that the news and expressions used in these news contents in the media are distant from the truth and reflect an ideological background. This research investigates how the reopening of Hagia Sophia for worship after many years was covered in the national press and attempts to reveal how ideological indications within these news articles are concealed in newspapers with different ideological perspectives such as Cumhuriyet, Sözcü, Hürriyet, and Yeni Şafak, using Van Dijk's Critical Discourse Analysis. In the context of journalism, it is possible to consider the regularly presented contents of newspapers from the perspective of ideological discourse and examine them with critical discourse analysis. In this study, it is aimed to reveal the ideological approaches in the content of the news in the Turkish press about the transformation of Hagia Sophia's status into a mosque. In the study carried out using the critical discourse analysis method, an answer was sought to the question "Are there differences in the discourses used in the news on the same subject brought up by newspapers with different ideological views?"

News published in newspapers with various ideological views about the opening of Hagia Sophia as a mosque are examined using Van Dijk's news discourse analysis methodology. This approach focuses on re-reading and interpreting the information conveyed through texts based on the language structure. Discourse analysis aims to derive in-depth meaning through the language patterns, symbols and images contained in the texts. Discourse analysis allows us to understand how information is presented and interpreted in society. During this analysis process, the ideological, cultural and social codes that each text carries internally are revealed. This type of analysis is usually carried out by examining both macro- and micro-level structures at the text level using Van Dijk's method. While the general themes of the news content are examined at the macro level, words and sentences are handled with micro analysis. Sentence structure is an important factor because syntactic structure and sentence patterns affect discourse. The words chosen while creating the text provide clues about the internal thought structures and contain

information about the associated ideology. The news that constitutes the sample of the research appeared in Cumhuriyet, Sözcü, Hürriyet and Yeni Şafak newspapers between 24 July 2020 and 30 July 2020. These news are examined with Van Dijk's critical news discourse analysis method, regarding the change in the status of Hagia Sophia and its opening for worship.

As a result of the review, a total of 33 news were found, 9 in Yeni Şafak and Hürriyet newspapers, 8 in Sözcü newspaper, and 7 in Cumhuriyet newspaper. According to the findings, it was observed that the newspapers conveyed the news about Hagia Sophia in accordance with their own ideological perspectives and continued their news with expressions supporting the ideological struggle. The findings revealed by the method used in the research show that newspapers are trying to create different realities in the news about Hagia Sophia. These newspapers use various expressions in the news they produce according to their own ideological stances. Newspapers strive to influence the reader and continue their ideological struggle. For this reason, it is possible to say that the newspapers examined have moved away from objectivity and caused them to deviate from journalistic principles. This approach of newspapers leads to loss of trust among readers and even damages the reputation of all news organizations.

Keywords: Ideology Hagia Sophia National Press Critical Discourse Analysis.

Araştırmacıların Katkı Oran Beyanı / Contribution of Authors

Yazarların çalışmadaki katkı oranları Rengim SİNE NAZLI %50/ Metehan YILMAZ %50 şeklindedir.
The authors' contribution rates in the study are Rengim SİNE NAZLI %50/ Metehan YILMAZ %50 form.

Çıkar Çatışması Beyanı / Conflict of Interest

Çalışmada herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.
There is no conflict of interest with any institution or person in the study.

İntihal Politikası Beyanı / Plagiarism Policy

Bu makale İntihal programlarında taranmış ve İntihal tespit edilmemiştir.
This article was scanned in Plagiarism programs and Plagiarism was not detected.

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı / Scientific Research and Publication Ethics Statement

Bu çalışmada Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi kapsamında belirtilen kurallara uyulmuştur.
In this study, the rules specified within the scope of the Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive were followed.

Kaynakça

- Althusser, L. (2008). İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları. İstanbul: İthaki Yayınları
- Arık, B. (2009). Hrant Dink Cinayeti Haberlerinin Söylemi, Terör ve Haber Söylemi, (Ed. Mustafa Şeker, N. Tülay Şeker) Konya: Literatürk Yayınları.
- Arık, B. (2006), "Pınar Altuğ Olayı Bağlamında Çapraz Tekelleşmenin Habere Etkisi", İletişim Yazıları, Konya: Tablet Yayınevi, s. 40-63.
- Atabek, N. (1992), "Kuramcılara Göre Anlatı", *Kurgu Dergisi*, Sayı:11, s. 339-347.
- Cevizci, A. (2002). Felsefe Tarihine Giriş. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Çalışır, G. (2020). Kişilerarası İletişim Bağlamında Televizyon Reklamlarında Söylem Analizi: Çaykur, Lipton ve Doğuş Çay Reklamları, *SBedergi*, 4(7), s. 1-23.
- Demir, Z. (2008). Bir Dini Söylem Analizi. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Sivas.
- Devran, Y. (2010). Haber, Söylem, İdeoloji. İstanbul: Başlık Yayın Grubu.
- Ergil, D. (1983). İdeoloji Üzerine Düşünceler. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, S.1, ss.70-95.
- Fidyec, P. (2011). Antonio Gramsci: Yeni bir giriş, İstanbul: Dipnot Yayınları.
- Fowler, R. (1991). Language in the News: Discourse and Ideology in the Press. London: Routledge.
- Gramsci, A. (1997). Hapishane Defterleri. 3. Baskı. Çeviren: Adnan Cemgil. İstanbul: Belge Yayınları.
- Güngör, S. (2001). Althusser'de İdeoloji Kavramı. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, S.2, ss.221-231
- Hartley, J. (2002). Communication, Cultural and Media Studies. London: Routledge.
- Herman, E., Chomsky, N. (2012). Kitle Medyasının Ekonomi Politikası Rızanın İmalatı, Bgst Yayınları.
- İlgın, L. (2003), "Söylem ve İdeoloji", Söylem ve İdeoloji: Mitoloji, Din, İdeoloji, Der: B. Çoban ve Z. Özarslan, Çev: N. Ateş, İstanbul: Su Yayınları, s. 285-299.
- İnal, A. (1996), *Haber Okumak*, İstanbul: Temuçin Yayınları.
- Özer, Ö. (2011). Haber Söylem İdeoloji: Eleştirel Haber Çözümlemeleri. Konya: Literatürk Yayınevi.
- Sarı, G. ve Sine Nazlı, R. (2022). Haberde kadının inşası: Afgan kadınları örneği. Sosyal Mucit Academic Review, 3(1), 148-175. doi: 10.54733/smar.1114069
- Sine Nazlı, R. ve Kalafat Çat, A. (2019). 24 Haziran Erken Seçimlerinin Gazete Haberlerindeki Söylem Çözümlemesi, *Global Media Journal*, 10(19): 113-145.
- Sözen, E. (1999). Söylem, Belirsizlik, Mücadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Şeker, N., & Şeker, M. (2011). Televizyon Haberlerinde Söylem-29 Mart 2009 Yerel Seçimleri Örneği-. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi(30), 515-552.
- Topakkaya, A. (2007). İdeoloji Kavramının Tarihsel Gelişim Sürecine Kısa Bir Bakış. Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S.1, ss.164-180.
- Toruk, İ., Sine, R. (2012). Haber Söylem Üretimindeki İdeolojik Etki: Wikileaks Haberleri. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi 1.(31), s.351-378.
- Van Dijk, T. (1988a). News as Discourse. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Van Dijk, T. (1998b). "Opinion and Ideologies in the Press." Approaches to Media Discourse içinde. Der. Allan Bell ve Peter Garrett. Oxford: Blackwell Publishers.
- Van Dijk, T. (2003). Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım. (Çev. N. Ateş). Söylem ve İdeoloji. (Haz. B. Çoban & Z. Özarslan). İstanbul: Su Yayınları.
- Yaylağül, L. (2008). Kitle İletişim Kuramları: Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar. Ankara: Dipnot Yayınları.